

HRAVÁ NEMOC

Lidé a s nimi média se zlobili na finanční požadavky lékařů. Uváděla se přitom zlovlně zkeslená čísla, která započítávala do mzdy lékařů stovky přesčasových hodin. Ve skutečnosti nástupní plat mladého lékaře činil něco přes sedmnáct tisíc korun hrubého příjmu, po patnácti letech se mu plat zvedl o deset tisíc.

Kdysi jsem napsal: kam se hrabe plat špičkového chirurga na plat špičkového sportovce. Chirurg si přijde zhruba na desetinu. Pokud porovnáme plat mladého lékaře v nemocnici a příjem stejně starého fotbalisty či hokejisty, dopadne to ještě hůře. Před rokem jsme mohli zaznamenat, že krize dopadla i na náš hokej a roční výdělek hokejistů nepřesáhne, oznamovala média, pět milionů korun. České poměry jsou ovšem jen malé. Golfista Tiger Woods si vydělal za třináct let golfování víc než miliardu (samozřejmě dolarů), fotbalista Beckham zase za sezonu víc než dvacet milionů - pro změnu v eurech. Manchester United nabídl za fotbalistu Franka Ribéryho 63 milionů liber, víc než jeden a půl miliardy v naší měně. Za Christiana Ronalda zaplatil Real Madrid v přepočtu dvě a půl miliardy korun. Je možné, že klubům takové „nákupy“ pomohou zvednout návštěvnost a navíc získat stamilionové prémie za vyhrané mezinárodní soutěže. (V lize mistrů lze získat na prémiech i miliardu korun.) Je to prostě velký byznys. Uvádím tato čísla proto, abych ukázal, jak absurdní sumy se přesouvají ve sportovním odvětví průmyslu zábavy. Představa, že by nějaká nemocnice mohla nabízet takové peníze za vynikajícího chirurga nebo univerzita zaplatit za příchod renomovaného vědce, zní až groteskně. Neznám přesně platy špičkových lékařů ve světě, ale jsem si jist: kam se ti žebráci na tyhle hvězdy hrabou. Na obhajobu příjmu vrcholových sportovců se uvádí, že svoji aktivní činnost mohou vykonávat jen po omezenou dobu. Je to jistě pravda, pravda je také, že si za tu dobu vydělají víc než lékař (univerzitní profesor, soudce) za celý život a kdyby si neušetřili ani korunu (dolar, euro, libru), na žebrotu by určitě jít nemuseli, profesionální sport přece nežijí jenom aktivní sportovce.

Naskýtá se otázka: Není ve zmíněných číslech jakási disproporce?

Odpověď je zjevná: Zatím, co lékaři nás jenom léčí, jenom občas zachraňují naše životy, profesionální sportovci nás baví.

Dědictví minulého století

Kdybychom dělali průzkum, zda si lidé cení více zdraví, nebo zábavy, pravděpodobně by většina odpověděla, že cennější je zdraví. Skutečnost ovšem, jak ukazují zmíněná čísla, svědčí o opaku. Nebylo tomu tak odedávna. Ještě na začátku minulého století ti, kdo zápasili na hřištích či stadionech, stejně jako ti, kdo vyhrávali a zpívali k tanci, byli méně ctění, méně slavení a méně placení než odborníci, kteří dlouze studovali, aby pak dokázali zápasit o naše zdraví nebo s naší nevědomostí. Minulé století však dalo lidstvu zkušenost dvou strašlivých válek a masového vraždění v neslýchaném rozměru. Také v důsledku technického rozvoje i daleko více volného času.

DVADLO
11
let
PRODĚTI

Vyvstával problém. Čím zaplašit vzpomínku na nedávné hrůzy? Čím naplnit volný čas pro masy, které už nechodí pravidelně do kostela, ani se nezúčastní zbožných procesí? Jak zaměstnat velkoměstského člověka, pro něhož svět na obrazovce televizoru je přitažlivější anebo dokonce živější než život skutečný? Navíc se také ukazovalo, že člověk, který se baví, je méně vnímavý vůči nejrůznějším zlotřilým ideologiím, méně ho to pudí naslouchat revoluční agitaci. Tak vznikl celý gigantický průmysl zábavy, v němž sportovní zápolení se stávalo jedním z nejdůležitějších a nejvíce vzkvétajících odvětví.

Ceny bavičů strmě stoupaly. Zároveň i zájem o ně rostl, a tak v krátké době došlo k jednomu z největších zmatení hodnot od dob starověkého římského impéria. Zemědělci, dělníci, umělci, lékaři, myslitelé, univerzitní učitelé, ti všichni se stávají chudáky ve srovnání s golfisty, fotbalisty, hokejisty, filmovými hvězdami či popovými zpěváky. Nic více nesymbolizuje úpadkovost společnosti než tato převrácená hierarchie hodnot.

Role médií

Vždycky znovu žasnu, když mě v televizních či rozhlasových zprávách denně informují o tom, že ten a ten český hokejista hrající v Bostonu anebo v New Jersey vstřelil gól. Není nic prchavějšího, nic bezvýznamnějšího než vstřelená branka někde na stadionu, který pravděpodobně nikdy nenavštívíme, v zemi, kam se možná nikdy nepodíváme, v zápase, jehož význam pro náš život (dokonce i pro naše pobavení) je naprosto nulový. Na obranu takového počínání tvůrci této zcela zbytečné zprávy vysvětlí, že uvádějí jen to, co lidé chtějí či potřebují vidět, číst anebo slyšet. Není to pravda jako u řady jiných zpráv. Lidé poslouchají či sledují to, co jim média vydávají za podstatné. Na této nicotné dennodenně obměňované zprávě (i kdyby si ji tvůrci zpráv vymýšleli, je to úplně jedno) lze demonstrovat, jak se nicotnost povyšuje na důležitost natolik podstatnou, že je třeba ji postavit do sousedství revoluce v Egyptě nebo hladomoru v Etiopii.

Všude po světě existují televizní sportovní kanály, které už svou existencí sugerují, že profesionální sport si zaslouží naši pozornost. Ve zprávách všech celostátních sdělovacích prostředků zabírá sport časově či prostorově téměř stejné místo jako všech ostatní dění dohromady. Ačkoliv sportovní kanál, který denně provozuje třeba Česká televize nepřetržitých dvacet čtyři hodin, část „důležitých“ utkání ještě přenáší na druhém kanálu.

Při sportovních přenosech zaznívají občas emfatické výkřiky reportérů (později potvrzované v tisku): přepisujeme dějiny, toto utkání vejde do dějin, nezapomenutelná klička, historické vítězství, xy je superhvězda z galerie nesmrtelných, hráči ožili jakoby polití živou vodou - a podobné nehoráznosti.

Kult hvězd masové zábavy se pochopitelně vztahuje i na sportovní hvězdy. Nejen bulvární, ale docela seriózní noviny informují o strádání a klesající výkonnosti Tigera Woodse, kterému manželka odmítla tolerovat nevěry, nebo o tom, jak Beckham pomohl odtlačit auto řidiči, kterému vůz na kruhovém objezdu vypověděl službu. Hledíte, radují se média za nás, jsou to sice vyvolení, ale chovají se, jako by byli jedni z nás. Nakladatelé pak vydávají oslavné biografie hvězd, v nichž se můžeme dočíst hluboká moudra jako: „Můj život je fotbal, rodina a Bůh“.

Všechno počínání, v profesionálním sportu jako by směřovalo k periodicky se opakujícímu orgiastickému vrcholu. Mistrovství Evropy. Mistrovství světa. Olympiáda. Není to tak dávno, kdy si tyto vrcholy ještě zachovávaly lidský rozměr a daly se opravdu považovat za přehlídku fyzických schopností a pevné vůle soutěžících. Olympiáda byla přehlídkou amatérského sportu. Na různá mistrovství se sjížděli diváci. Byly jich tisíce, později desetitisíce a dokonce statisíce.

Dnes se jedná o vrcholný okamžik velkého byznysu. Ne nějaké sportovní svazy, ale státy tlačeny vlivnými podnikateli se derou o pořadatelství. Jde o miliardové investice a miliardové příjmy (občas i o miliardové ztráty). Vznikají gigantické stavby stadionů, hotelů, ubytoven, tělocvičen, často potřebné jen po několika týdnu. Tisíce profesionálních sportovců, doprovázené celými svitami trenérů, masérů, lékařů, obchodních agentů a manažerů, za přispění sportovních novinářů, reportérů, kameramanů a fotografů, se pak sjedou, aby miliardám televizních diváků na celém světě předvedly své výkony. Je to velkolepá podívaná a na několik dní nebo dokonce týdnů se zdá, že ze světa zmizeli teroristé, bída, hlad, nemoci, války, že díky našim zlatým chlapcům či dívkám jsme se i my všichni zviditelnili, naše vlast se díky jedinému hodu oštěpem či vstřílené brance dotkla hvězd.

Sledování sportovních zápolení se stává stále rozšířenější odnoží pasivní zábavy a pro mnohé z fanoušků se mění v drogu, která ovlivní jejich vnímání světa i jejich chování.

Důsledky

Zmatená hierarchie hodnot má své hmotné dopady. Sportovci povzneseni na piedestal důležitosti, nepostradatelnosti a slávy si nárokují stále vyšší odměny. Mluví se u nás hodně o nedávném, dodnes zadluženém pořádání světového mistrovství v lyžování. Stát je snad z neomluvitelné ješitnosti podpořil půldruhous miliardou korun (uvěřil zřejmě, že si dojde a doskáče k větší popularitě) a svěřil jeho konání do rukou profesionální sportovkyně a amatérské manažerky a my všichni jen žasneme, jak to, že ty peníze ani zdaleka nestačily. Jenže nejde jen o peníze, které do sportovního konání dává stát, miliardy putují od různých sponzorů. Dárci se samozřejmě při svém rozhodování řídí hodnotami, které společnost vyznává a cítí.

Když jsem přednášel ve Spojených státech, všiml jsem si, že téměř na všech z desítek univerzitních budov (včetně nemocnice) visely desky se jmény dárců, díky nimž se tyto budovy postavily. Tisíce studentů studuje díky stipendiím sponzorů. Takovou podporu získávají i vědecká pracoviště, divadla, orchestry.

U nás sponzoři podporují sportovní kluby (a tím i nesmyslné přeplácení hráčů), nejvýše snad ještě stavbu nějaké sportovní haly nebo stadionu. Sponzorům se nedivme, dávají peníze tam, kde budou sami co nejvíce vidět, podpoří to, čemu se dostává ve společnosti nejvíce pozornosti, podíváme se společnosti, která jako by nenacházela aspoň srovnatelné hodnoty v oblasti vzdělávání či zdravotní péče.

Nechci, aby tohle moje uvažování vyznělo jako odsouzení potřeby člověka bavit se. Člověk se odedávna toužil vytrhnout z běžného životního koloběhu.

Tančil, zpíval, dodržoval slavnostní rituály. Už antičtí Athéňané chodili do amfiteátru na tragédie i komedie. A v téže době vznikly olympijské hry. Sportovci byli vážení lidé stejně jako autoři tragédií, socha vrhače disku patří k nejkrásnějším antickým sochám a jméno Miróna, jejího tvůrce, není dodnes zapomenuto. Samozřejmě, že na sportovních kláních nacházíme mnoho kladného, můžeme oceňovat schopnost zápasit podle pravidel, vůli, smysl pro požadovanou slušnost vůči soupeři. V kolektivních hrách i posilování vzájemnosti a spolupráce. Co považují za zvrácené, je vyvyšování zábavy jako nejzáslužnější činnosti, které společnost přisuzuje nejvyšší hodnotu. Že se tak děje, potvrzují jak příjmy všech bavičů, tak jejich kult i nepřiměřený zájem sdělovacích prostředků o jejich počínání.

K mnoha hrozbám moderní doby, o nichž mluví ekonomové či ekologové, přibývá ještě jedna: že se totiž ubavíme k smrti.

Ivan Klíma (přetištěno z Magazínu Víkend, přílohy Hospodářských novin)

CO ŘÍCI K HRAVÉ NEMOCI?

Mám mezi doktory pár přátel a tak vím, že nástupní plat lékaře právě přišedšího do nemocnice přímo z fakulty, činí něco přes sedmnáct tisíc korun hrubého příjmu, což u svobodných činí cca čtrnáct tisíc čistého. Převážnou část čistého měsíčního příjmu nad dvacet tisíc, jak hlásají zprůměrovaná čísla, však tvoří noční a víkendové služby. Vážím si lékařů a jsem přesvědčená, že jejich poslání má vysokou prestiž, jenže prestiž se hypotéka nesplatí. Dávno jsem si zvykla na manipulaci médií a nevěřím jim úplně všem. Ale paní Moravcová od nás z domu tvrdí, že doktoři jsou vyděrači. Když jsme se jí s dcerou ptali, proč si to myslí, odpověděla, že to včera povídali na Nově. A doložila své tvrzení faktem, že jeden místní praktický lékař nedávno dostavěl docela hezký domek. Ten se má určitě dobře. Že se protest lékařů týkal personálu nemocnic nějak nezaznamenala. A jaký je asi počet těch, kteří se zmanipulovat nenechají? Kteří přemýšlí, že tu cosi nehraje?

Příklad zmatené hierarchie hodnot mohu sledovat v neveselé podobě také u dětí ve škole. Masmédii a zkušenostmi je jaksi dáno, že vrcholový sportovec na tom je v životě mnohem lépe než lékař či učitel. A tak se každý den dívám na malého prvňáčka, jehož rodina se přistěhovala ze země usilující o členství v EU. Narodil se v České republice, má české občanství. Mluví špatně česky. Jeho rodiče jsou na tom podobně. O změnu své jazykové potence neusilují, ale synovi budoucnost naplánovali podrobně. Vedou ho k tomu, aby se snažil vyniknout. Bude z něj hokejista. Nový Jaromír Jágr. Jezdí na hokejové tréninky, účastní se turnajů, sbírá juniorské medaile. Doufala jsem, že jako týmový hráč bude směřován ke kvalitní spolupráci v kolektivu. Kdepak. Doma v něm pěstují elitářství a ve sportovním klubu z něj zkoušejí vyrazit výkon. Třeba na úkor ostatních, ale výjimečný výkon. Přátelství, spolupráce, partnerství – to jsou dnes v podobných kolektivech prázdná slova. Nahradila je soutěživost, výhra, prvenství, individualita. Je tu na první pohled patrná snaha vyniknout za každou cenu. Být nejlepší, nebrat ohled, prosadit se. Ten prvňáček ještě postrádá zkušenosti a snaží se vyhovět všem nárokům. Rychlost, pohotovost, přesnost jsou jistě užitečné. Zůstává otázkou, jestli mu vydrží po celé dětství a v jinošství mu přinesou tak důležitý pocit radosti, kladného sebehodnocení a tím i pocitu štěstí.

A dál?

Dá se tady u nás udělat něco pro to, aby hodnotový žebříček dorůstající generace nezačínal slovem já a nepokračoval slovem prachy? Bojím se, že v současné době ne. Jsou k tomu skryté i zjevné vedení. Slovo peníze se skloňuje ve všech pádech, z médií se na nás hrnou informace, kde jaké peníze zmizely, kolik si musíme našetřit na důchod, kolik bude stát to či ono u lékaře. Navíc žijeme v zemi, kde prvním mužem je člověk, jenž proslul výroky jako: „O peníze jde až v první řadě“ nebo „Nevím, co jsou špinavé peníze...“ je tu předem dáno, co je „skutečnou“ hodnotou. Zdraví se u mladých mezi hodnotami objevuje na jiném než prvním místě. Snad je to přirozené. Cítí se zdraví, plní elánu a síly. Opakování slov, že zdraví je tím nejcennějším co člověk má, jim nezřídka připadá směšné. Když vedle sebe umístím fotografie Tigera Woodse a docenta Pirka, prvního poznají všichni, toho druhého jen někteří. Pro své žáky mohu udělat jen to, že podle osvědčených metodik budu v nich podporovat ty hodnoty, o nichž z titulu svého věku a zkušeností vím, čím v životě člověka jsou. A budu jen doufat, že v průběhu dospívání mi dají mí svěřenci za pravdu. Nebude to špatně, když objeví, co je pro ně osobně opravdovou hodnotou. Možná to bude láska, přátelství, rodina... Snad nebudou na prvním místě peníze.

A tak si myslím, že je to podobné, jako v boji s blbostí. Je věčný, ale nesmí se vzdávat.

Jitka Fojtíková

Mladí ze základní umělecké školy realizují téma, které si vybrali. Zeď Pink Floydů - resp. překlady (nikoliv přebásnění) textů, které jsou na internetu - je natolik oslovily, že se rozhodli je zpracovat. Odcizení, samota, marný a přesto trvající boj, lhotejnost k válkám a neštěstí druhých... jim dnes přijde stejně důležité, jako před téměř čtyřiceti lety Floydům. Jejich inscenace se jmenuje Za zdí. Jeden z textů říká (volně parafrázují), že když se ti chytí z vesmíru dostatečně podivili nad našimi stíny u blížících obrazovek, museli konstatovat, že tento druh ubavil sám sebe k smrti.

Připadá mi, že běžný mladý člověk (kolem dvaceti let) vnitřně ví, co je důležité a správné. Že se dokonce často nenechá stáhnout (jakkoli to často vypadá, že ano) k masové masovosti. Ano, chtěli by mít spoustu věcí a vidět svět. Ale nemají a nikdy nebudou mít miliony. Přesto tito lidé studují na nevýnosná povolání, protože si myslí, že je to důležité a dělají věci, které chtějí dělat a které se líbí jim.

To představení je dobré, spousta diváků nám řekla, že je to vmáččko do židlí a že jim to připomnělo spoustu věcí, na které už zapoměli. Mám z toho radost.

Ale i v amatérském divadle je nám zapotřebí dobré a hodně velké zábavy. A tak není divu, že porota krajské přehlídky řekla, že to není loutkové, ale hlavně že je to plakát, agitka, že to nemá nadhled a nadsázku. No asi jsme měli víc bavit. Asi to měla být pořádná legrace. Ale ona není. A ty děti to vědí.

Daniela Weissová

...neboť jsem trochu ekonom musím konstatovat, že je to celkem pochopitelné... To je paradox světa privátního (sport je byznys) a světa společného (zdravotnictví - skoro všude státem dotované a na principu solidarity postavené). Pro mě to není otázka hodnot, ale dvou zcela odlišně se vyvíjejících systémů. Cesta z toho je jasná: buď zprivatizujeme zdravotnictví, nebo zestátníme (zespolečenštíme) sport; obojí dvojí je blbost, takže se nůžky podle mě budou stále více rozevírat. Holt svět je nedokonalý a komunismus a kapitalismus spolu na dálku stále bojují, aniž bychom si to byli ochotni připustit...

Je to paradox, který je snad jen trošku vyvážen teorií relativity: většina miliardářů sportovců se není o svůj vlastní život uspokojivě po ukončení kariéry schopna postarat, kdežto lékaři jsou na tom společensky i dlouhodobě profesně evidentně lépe.

Pavel Němeček

PROBLÉM V NÁS

Přesně před dvěma lety jsme věnovali tento ČTVRTletník tématu „umění a zábava“. Ivan Klíma nahlédl podobnou otázku z hlediska společenského ohodnocení - včetně toho finančního. Těžko k jeho eseji něco dodat.

Jenom té hravosti bych se trochu zastal. Hravost sama o sobě není nic špatného - naopak. V dětství je základem učení a po celý život základem tvořivosti. Záleží však na tom, jakou hravost máme na mysli. Zda tu aktivní, při níž něco skutečně sami rozvíjíme, domýšlíme, přetváříme a vytváříme, nebo tu pasivní, při níž jen házíme kostkou nebo hru jen sledujeme, aniž do ní musíme a můžeme vložit sebemenší aktivitu, a necháváme se hravostí druhých bavit. Pak ovšem neprojevujeme a nepěstujeme hravost: ze strany producentů nejde opravdu o nic jiného, než o bavičství a z naší strany o zábavu, již jsme ochotni obdivovat a platit za ni.

Kde leží hranice „pouhé“ zábavy? U sportu je to jasné: jde o to, pěstují-li ho, nebo jen sledují. V divadle či hudbě jde o to, je-li cílem sdělení (úměrné druhu a žánru), nebo jen podívaná (resp. „poslouchaná“).

Ivan Klíma se ptá: „Čím naplnit volný čas pro masy, které už nechodí pravidelně do kostela, ani se nezúčastní zbožných procesí? Jak zaměstnat velkoměstského člově-

ka, pro něhož svět na obrazovce televizoru je přitažlivější anebo dokonce živější než život skutečný?"

Ano, zábavou. Místo do kostela či na procházky se chodí do galerií - těch nákupních: děti se odloží do dětského koutku, kde jim připlácnou na hrud' samolepku se jménem a telefonním číslem na maminku - a svět je náš! Je snad větší rozkoše, než koukat, co bych mohl mít, nebo to dokonce nakupovat??? Co jako prvé? Inu, televizi pokud možno do okna k oknu. Co si z dvaadevadesáti kanálů pustíme? No přeci nějakou zábavu - přemýšlení a starosti máme po celý den v práci až nad hlavu!!!

Že je nadhodnocení bavičů - od profesionálních sportovců po popkulturní baviče televizní - nesmyslné, uzná snad každý. Jiná otázka ovšem je, jak k tomu vůbec mohlo dojít: co to v nás je, že jsme ochotni se na onom kultu „hvězd“ a „superhvězd“ podílet, kde se v nás vzala ona umanutá potřeba vytvářet a vzývat „celebrity“ a ochota platit za ně individuálně tisíce a celospolečensky miliony?

Důvodů je jistě řada.

Tak především on je ten svět na obrazovce televizoru opravdu „*přitažlivější anebo dokonce živější než život skutečný*“. Vyzobává totiž jen ty nejzajímavější, nejvzrušivější, nejkrásnější, nebo i nejhororovější okamžiky a hromadí je ve zkratce, z níž mizí všechno to každodenní, obyčejné, nezajímavé, nudné, úmorné a otravné, jež sebou nese náš život skutečný.

V žádném filmu nejde či spíš nejede hrdina někam opravdu dvě nebo tři hodiny, ba ani půl minuty, v žádném filmu nejde na půlhodinový nákup, nečeká tři čtvrtě hodiny na opraváře pračky a pak hodinu s ním. To se jen naznačí ve zlomku času a hned přijde něco vzrušujícího. Zaplaťpámbů! Na druhé straně tak ale vzniká onen šalebný pocit, že film je lepší než život a jeho hrdinové šťastnější a žádoúčnější než lidé okolo nás. A z filmu se to tak nějak přenáší i na herce samé.

A zpěváci? Z plna hrdla i srdce si jen tak zpívají. V které jiné sociální skupině tolik lidí žije jen a jen láskou - a když není zrovna opěťovaná, mají přeci naši lásku, nás, nás posluchačů a fandů! A ještě k tomu si jen zpívají a jsou slavní a bohatí a šťastní...!

Nikdo se nepozastaví nad tím, proč mezi tak šťastnými filmovými a koncertními hvězdami je rozvodovost ještě několikanásobně častější než mezi normální populací a jejich manželství trvá často i jen pár měsíců.

Veledůležitý je i fakt, že *sláva a peníze fascinují*. Sláva dělá slávu. A peníze. A peníze dělají slávu. Sláva je také druh moci. A tak dělá i přátele; když ji ztratíte, ubudou. A ten, kdo má k těm slavným tak nějak blízko, kdo patří aspoň do rodiny jejich fandů, jako by tou slávou taky trochu načichl. Doktor je slavný tak leda mezi svými kolegy. Ale sláva masová...!

Žijeme v době, v níž *vládne kult jedinečnosti, výjimečnosti, výlučnosti, jinakosti vycházející z vypjatého hypertrofovaného individualismu*. Je třeba za každou cenu se odlišit, vyniknout, být jednička... Žel, málokdo tím myslí ve vlastní práci. Zastupují nás v tom jiní: sportovní klub, jemuž fandíme, naši reprezentanti, filmoví herci, oblíbení zpěváci...

Lidé se ve vybičované atmosféře sebestředného individualismu snaží vymánit z tuctovosti tím, že davově obdivují a oslavují šikovného fotbalistu nebo zpěváka. Neptají se, co je tak cenného na tom, že někdo umí zapět, že chytil na pasece motýlka, kopnout do míče či bouchnout do puku? Ztotožňují se s „celebritou“, neboť do ní mohou projektovat své nenaplněné sny, představy, ambice; proto si navléknou dres s nápisem Čech nebo Hašek a na týden až čtrnáct dní se stanou vlastenci, kteří u televizorů bojují za svou zem. Co nedokáže člověk sám, projektuje si do hvězd sportu a popkultury.

Svou soukromou výjimečnost, osobitost a individualitu pak projevujeme jinak. I seriózní časopisy s vážnou tváří pojednávají o významu toho, aby se naše dítě mohlo jmenovat Reuel, Idris nebo Torstein a žena mohla родit zavěšena za nohu ve větvích rodinné hrušně.

Často slyšíme, že to všechno je tak nějak dáno „shůry“ - jakousi chemií našich hormonů či nezměnitelnými drahami elektronů v našich mozcích. Jenže ona to není jen věc našich přírodou daných biologických choutek a neovlivnitelné ruky trhu. Člověk není jen homo economicus - tvor ekonomický - jenž vždy hrábne jen po té misce, kde je lákavější sousto a kterému je vždy košile zábavy bližší než kabát životních ideálů a perspektiv.

Je to i věc toho, k čemu je člověk - s prominutím veden a vychováván rodinou, školou i - a možná především politiky. Vtloukají-li mu do hlavy, že vše je jen a jen otázka chvilkového blaha, momentálního štěstí nebo spíš potěšení a v penězích kvantifikovatelné tržní hodnoty, začne se podle toho dřív nebo později chovat. Ve společnosti, kde pro politiky je důležitější vlastní kapsa a momentální prospěch než kultura, společenské ideály a vize budoucnosti, se vlastně nemůžeme divit.

Nemyslím si, že v tom je jádro problému - to je jistě v každém z nás. Ale je v tom ten jeho kus, kterým je možné ovlivnit - i skrze nás - jeho podstatnou část.

Luděk Richter

KUDY CESTA NEVEDE

MANÝRY, ŠABLONY, STEREOTYPY A KLIŠÉ...

aneb PRINCEZNA ŠKYTALKA čili ČERT JI VEM!
neboli HLAVNĚ, ŽE VŠE DOBŘE DOPADLO

Na zámku

Princezna (*vztekla dupe*): A ne a ne a ne!

Král: No tak buď hodná holčička!

Princezna: A nebudu a nebudu a nebudu!

Král: Dceruško...

Princezna: A nepudu a nepudu a nepudu!

Král: Princezno...!

Princezna (*dupe*): A nebudu se vdávat a nebudu a nebudu! Nejsem jak ta vdavekchtivá ježibaba od lesa!

Ježibaba se objeví neozpozorována v pozadí: No dovol! („prskne“ prsty k princezně a zmizí)

Princezna (*nadskočí*): ...škyt...

Král: Co zas má být tohle?

Princezna: Já - škyt - nevím - škyt - škyt - béé - škyt...

Král: Tak dost! Kdo zbaví princeznu škytání, dostane ji za ženu! Čert aby tě vzal!

Princezna: Néééé - škyt...

V chaloupce

Máma: Honzo, vstávej!

Honza: Ále - mně se nechce...

Máma: Musíš zachránit princeznu - a dostaneš ji za ženu.
Honza: Ále, já se ženit nechci. Čert vem princeznu!
Máma *vnadí*: Honzíku, dostaneš na cestu buchty... Jednu pro pana krále, jednu pro princeznu a zbytek pro tebe.

U lesa

Ježibaba: Kampak, kampak, Trepifajxl? - Tobě to dneska sluší... (*obdivně ho oblézá*)
Čert: Budliky budliky. Jdu si pro princeznu.
Ježibaba: Čert vem princeznu!
Čert: To víš, že vezmu - král mi ji slíbil.
Ježibaba: Kdo by stál o škytalku? Jsou tady onačejší. (*nakrucuje se*)
Čert: Brrrr - na ženění nemám ani pomyslení. Není horší peklo, než baba na krku! (*odchází*)

Ježibaba: A já bych se tak vdávala...!

Honza přichází, dojíraje buchty - Ježibaba ho chtivě obskakuje.

Honza: Dobrý večer, babičko.
Ježibaba: Nejsem babička, ale ježibaba.
Honza: Tak dobrý večer, ježibabičko.
Ježibaba: Kam, panáčku, kam?
Honza: Ále - na zámek, kvůli princezně.
Ježibaba: Nech být škytavku! Jsou tu onačejší... (*nakrucuje se*)
Honza: Ale já se ženit nechci.
Ježibaba: Škoda... - a copak to tady tak krásně voní, Honzíčku?
Honza: Buchty.
Ježibaba: Dal bys mi jednu?
Honza: Ále, když já už mám poslední dvě. Leda byste mi pomohla: máma totiž chce, abych si vzal princeznu, ale já...

Ježibaba: To víš, že pomůžu, jen na mě pomyslíš, budu u tebe.

Honza *jí dá buchty a odchází*: Tak spánembohem.

Ježibaba *s buchtou v ruce a s pohledem za Honzou*: A já bych se tak vdávala...!

V lese: Čert sedí na pařezu, Honza jde kolem.

Honza: Pozdrav pámbů, dědečku.
Čert: Tfu tajxl - a nejsem žádný dědeček. Ale... co to tu tak peklně voní?
Honza: Poslední buchta pro princeznu.
Čert: Hm, to je vůně, to je vůně... Dej mi ji, Honzo, princezna už jí potřebovat nebude.
Honza: Ale když já nemůžu. Leda byste mi pomohl: máma totiž chce...
Čert: To víš, že pomůžu.
Honza: Tak tady máte - a s pánembohem. (*odchází*)
Čert: Tfu tajxl - chci říci nashledanou.

Na zámku

Honza: Pozdrav pámbů, pane králi, pozdrav pámbů, princezno.
Král: Pozdrav, pozdrav...
Honza: Ale vždyť jsem už...
Král: Tak cos nám přinesl?
Honza: Vlastně nic - měl jsem buchty, ale paní ježibaba...
Ježibaba *se objeví*: Volal's mě, Honzíčku? (*všímne si krále*) To je ale krásný panáček. Svobodna-li ruka tvá?
Král: Ale co princezna? (*k Honzovi*) Nepřišel's ji zachránit?
Čert *vrazí*: Princeznu si vezmu já!

Princezna: ...škyt...
 Honza: Máma povídala, že si ji mám vzít, ale já...
 Princezna: ...škyt - škyt...
 Máma *vstoupí*: Honzo!!! - A kde jsi nechal výslužku?
 Honza: Ale když tady dědeček...
Máma se výhrůžně obrátí k čertovi.
 Čert *lísvavě*: To vy jste pekla ty dobroučké buchtičky?
 Máma *obrací, se zájmem*: To víte, že pekla, milostpanáčku - takové by vám v pekle neupekli.
 Král: A princezna?
 Princezna: ...škyt...
 Čert: Co jsem slíbil, splním: princezno, jsi svobodná. (*obráti se k mámě*)
 A vy, milostivá?
 Máma *se upejpá*: Zatím ano...
 Čert *ji obejmě*: A bude veselka! Beztak jsem nikdy nechtěl být čertem.
 Princezna: A co já? - škyt...
 Ježibaba: Však já také splním slib.
Mávne rukou a princezna, která právě chtěla škytnout, se rozzáří; Ježibaba hodí okem po králi.
 Král *obdivně*: Madam...! Já vás vždycky obdivoval - a nebýt taková ježibaba...
 Ježibaba: S tím jsem právě skončila. Budou dvě veselky!
Král a Ježibaba si padnou do náruče.
 Princezna *bere Honzu za ruku*: Honzo, já jsem si na tebe vždycky myslela.
 Honza: Ale já... - škyt...
Princezna ho popadne do náruče.
 Máma, čert, král a ježibaba: A budou tři veselky.
 Honza: ...škyt - škyt...

Manýra je bezduchá nápodoba formy, stereotypní, šablonovitě, rutinní opakování kdysi osobitých prostředků a postupů. Šablona je ustálený, opakující se, schématický, netvořivý způsob práce. Stereotyp je schématické, bezmyslenkovité opakování banálních, vyprázdněných principů, vzorců a postupů. Výsledkem je klišé - častým užíváním vyprázdněný frázovitý obrat, dějový motiv, zápletko či obraz. Šablony, manýry, stereotypy a klišé spoléhají na „ověřené“ a „úspěšné“ prostředky a postupy, ale vinou své obsahové vyprázdněnosti a formální okoukanosti ztrácejí působivost a jsou umělecky neúčinné.

Běžné přitom bývají zkratky a kotrmelce v logice, chatrné motivace či nemotivované zvraty, v nichž se postavy z ničehož nic zachovají zcela opačně, než odpovídá jejich dosavadnímu typu a motivacím.

Šablonovitě pohádkové hry zaměňují archetypy pohádkových postav, dějů, prostředí či motivů typovými, dějovými i motivačními stereotypy, schématickými manýrami a klišé, nenesoucimi žádné hodnotové významy. Vznikají tak dramaturgicky chabé, banální mnohdy hloupé hry, psané podle receptu vraž do toho princeznu (nejlépe zlobivou, zakletou, koktavou, kulhavou, skákavou, škytavou či jinak defektní) a bezradného krále, přidej Honzu (či jiného chasníka), zahustí vdavekchtivou čarodějnici či mlsným a hloupým čertem, okořeň slovními rádobyfórky a pak pomalu vař a s veselým prozpěvováním dlouho míchej; nakonec - až se zjistí, že všichni jsou vlastně hodní a kdo není, ten se polepší - podávej na všeobecné svatbě všech se všemi.

Luděk Richter

KNIHY A JEŠTĚ JEDNOU KNIHY

Dovolujeme si nabídnout několik svěžích dílek (včetně zbrusu nových, právě vyšlých), vydaných DDD, jež zaujmou jak milovníky divadla a literatury, tak všechny, kdo mají co do činění s dětmi:

U příležitosti nastávající 60. loutkářské Chrudimí právě vychází almanach **LOUTKÁŘSKÁ CHRUDIM 2001-2011** - pokračování oblíbené publikace 50 Loutkářských Chrudimí. Podobně jako předchozí publikace obsahuje vše důležité o špičkovém amatérském loutkářství posledních deseti let: údaje o 369 inscenacích, 114 seminářích, o porotách, cenách i doprovodných akcích, 11 medailonů o osobnostech, 14 o souborech a 3 o dalších tématech, zajímavosti a glosy i studii o vývoji v tomto období. Napsal Luděk Richter, 60 stran, 30 fotografií, reprodukce 10 posledních plakátů, 60 Kč (společně s publikací 50 LCH 80 Kč).

50 LOUTKÁŘSKÝCH CHRUDIMÍ - Publikace obsahuje vše, co se dá o špičkovém amatérském loutkářství posledních padesáti let zjistit. Od faktografických údajů o všech 988 uvedených inscenacích z celé České, ba Československé republiky a zahraničí, jejich aktérech, seminářích, porotcích a udělených cenách, přes glosy, zajímavosti a postřehy dokumentující vývoj loutkářství až po medailony 43 souborů a 74 osobností, jež utvářely naše loutkové divadlo, odborná shrnutí jednotlivých etap a ucelený pohled na průběh celého půlstoletí českého loutkářství z pera E. Kolára, M. Česala, J. Císaře a dalších předních odborníků, jakož i seznam všech zúčastněných souborů a jejich inscenací. Napsal Luděk Richter, 210 stran, 168 fotografií a reprodukce všech plakátů LCH, 35 Kč.

PRAKTICKÝ DIVADELNÍ SLOVNÍK - K tomu, aby se byt i jen dva lidé domluvili, musí mít nějaký společný „jazyk“. Má-li to být o divadle, potřebují znát terminologii. Jazyk je nástrojem nejen dorozumění, ale i přemýšlení a teoretická znalost divadla je pomocníkem při zlepšování jeho kvality praktické. A kdo nežije ve víře, že umění je jen věc „srdce“, náhlých inspirací a intuitivních vznětů, potřebuje při divadelní práci i přemýšlet. Když nás múzy libají a dílo vzniká „samo“, děkujeme nebi. Ale co když zrovna nelibají a nevzniká? Máme si lehnout a počkat, až přiletí? Nebo zkusit múzy probudit, přilákat, nasměrovat? Například přemýšlením. Právě vydaný praktický divadelní slovník míří ke každému, kdo má o komunikaci a tvorbu zájem: k amatérům i profesionálům, k studentům středních a vysokých škol i k žákům základních uměleckých škol, k divadlu hereckému i loutkovému, mluvenému, zpívanému, pohybovému i výtvarnému. Větší prostor tu mají problémy, které mají praktický rozměr, mohou být inspirací či pomocí při inscenační práci. Je tu i řada termínů obecných, s divadlem však souvisejících a v tvorbě i diskusích o ní se často vyskytujících, termíny z uměleckých oborů divadlu blízkých, z dramatické výchovy, z psychologie a dalších společenských věd, divadla se dotýkajících a z jeho hlediska vždy nahlédnutých. Napsal Luděk Richter, 208 stran, 180 Kč.

HŘÍČKY, HRY A SCÉNÁŘE pro starší a pokročilé - Výběr deseti textů, které Luděk Richter v posledních třiceti letech připravil pro soubory, jež vedl a režisoval - pro pražské Paraple, prachatický soubor Jentak a pražský Klíč či Kejklíč: Obloha věčně modrá, vášně věčně krvavé (Markéta Lazarová), Balada o Tristanovi a Isoldě aneb Osude..., Hanýsek čili Člověk, Actus vánoční, Kichotání neboli Komédie pimperlová o Donu Kichotovi zcela nová, Kuře na rožni, Havlíčkův návrat, Několik příběhů z doby, kdy se v Čechách zakládala města, Čech všude bratra má aneb Žižka pod hradem Rábí čili Svítá a Johannes doktor Faust. Jde o texty autorského divadla, v němž ústřední není

nutně autorství předlohy, ale autorství jejího uchopení, autorství vycházející z volby prostředků, počínajících už způsobem, jak se „vypráví“, a výsledkem (podaří-li se) je vlastní, autorské sdělení. Texty mohou být předlohou k inscenování nebo inspirací, dovolí nahlédnout do způsobu inscenační práce, potěší pamětníky či nabídnou obyčejné potěšení z četby. 160 stran, 60 Kč.

O DIVADLE (nejen) PRO DĚTI - Souhrn úvah je seřazen podle témat, jimiž se zabírají. Jde o témata natolik různorodá, jako je různorodý okruh čtenářů, jimž jsou určena: od divadelníků přes rodiče a učitele až po pořadatele, teoretiky a kritiky - kteří jsou všichni také a především úplně normálními, nezaškatulkovatelnými lidmi: O divadle a tvorbě, O těch, co ho dělají, O dětech a divácích vůbec, O rodičích, škole a učitelích, O pořadatelích a hodnotách a O poznávání divadla, festivalech a kritikách. Přemýšlivé počtení jako námět k přemýšlení. Napsal Luděk Richter, 132 stran, publikaci lze získat při nákupu knih DDD v ceně od 200 Kč zdarma jako dárek, nebo samostatně za 45 Kč.

CO SKRÝVÁ TEXT - Dramaturgicko-režijní úvahy nad oblíbenými literárními předlohami divadla pro děti, dětského a mladého divadla. Kniha obsahuje komentáře k čtyřiceti nejčastěji inscenovaným prózám a hrám: lidovým pohádkám, pohádkám H. Ch. Andersena, K. Čapka, P. Grovese, J. Koláře, K. Masaa a M. Slavíka, M. Mašatové, A. A. Milneho, T. Pěkného, Antoina de Saint Exupéry, J. Thurbera a J. Wericha, povídkám R. Bradburyho, B. Jacquese, A. Lindgrenové či Sakiho, novelám V. Dyka, W. Saroyana a O. Wilda, baladám K. J. Erbena a R. Jefferse i hrám tzv. lidových loutkářů. Úvahy se zabývají jak obsahovými stránkami předloh (téma, postavy, motivy...), tak jejich zvláštnostmi formálními i předpoklady pro divadelní uchopení. Ukazuje prakticky inscenátorům, na čem je ten který text založen, co hrozí při porušení jeho stěžejních prvků, co by nemělo být opominuto, čemu je třeba se vyhnout a co naopak musí být řešeno při inscenační práci jinak, jaké jsou základní stavební kameny a funkční vztahy, přednosti a nebezpečí, potence a impotence těchto textů. Protože jde o obecné dramaturgické problémy textů pro divadlo vůbec, o zákonitosti vztahu literárního textu a inscenační praxe, o zákonitosti literatury a zákonitosti divadla, může publikace sloužit jak jako příspěvek k inscenování komentovaných titulů, tak jako učebnice uvažování o divadle a jeho dramaturgických předpokladech obecně. Napsal Luděk Richter, 128 stran, 60 Kč.

HERECTVÍ S LOUTKOU - Léta očekávaný knižní hit dlouholetého protagonisty a druhdy ředitele Východočeského loutkového divadla DRAK v Hradci Králové a známého loutkářského všeuměla Jana Dvořáka. Z obsahu: umělecké citění, pozorovací smysl, představivost a fantazie, hravost, cit pro hmotu a fyziku, pro výtvarnost, pro hudbu a rytmus, smysl pro humor, komediální talent, pohyb, zrak, sluch, hmat, čich, chuť, loutky spodové, maňásci, maroty, javajky, loutky hůlkové, marionety, loutky plošné, stínohra, loutky kombinované, divadlo masek, herec a loutka, černé divadlo, věci, předměty, objekty, manekýny, mechanická divadla. Napsal Jan V. Dvořák, 100 stran, 72 barevných koláží, 100 Kč.

OD PŘEDMĚTU K LOUTCE, OD LOUTKY K DIVADLU - Již druhé vydání dvanácti kapitol o vzniku a možnostech výpovědi loutky a loutkou vede čtenáře cestou her, cvičení i přístupného teoretického výkladu od samotných počátků práce s předmětem až k plnohodnotnému uplatnění loutky v divadelní inscenaci. Velké množství fotografií a kreseb pomáhá vysvětlit probíraná témata a může být i další inspirací. Publikace je vhodná jak pro rodiče a učitele dramatické výchovy, tak pro ty, kdo dělají loutkové divadlo amatérsky či profesionálně. Z obsahu: může předmět něco říci tím, že je, kde je, jak je a jaký je, jak lze použít předměty na jevišti, jaké téma nabízí materiál a funkce loutky,

co vnášejí asociace různých druhů loutek, jaký význam má její ikoničnost, jak z předmětu vzniká loutka, co přináší mizanscéna, co metafora a jak se loutka může stát prostředkem sdělení... Teorie, praxe, hry a cvičení. Napsal Luděk Richter, 56 stran, 35 Kč.

PRAKTICKÁ DRAMATURGIE V KOSTCE - Publikace seznamuje zájemce se základy divadelní tvorby. Na přehledně vyloženém teoretickém základu s jasným směřováním do inscenační praxe, podloženým řadou konkrétních příkladů a dokladů, se čtenář dozví, jak vypadá proces vzniku divadelní inscenace a jak se na ní podílejí jednotlivé složky, jaký je smysl a obsah dramaturgie a jednotlivé kroky dramaturgovy práce: z čeho vybírá, jaká jsou kritéria výběru, co a jak by měl probrat při poznávání předlohy, jak na základě tohoto poznání vytvořit dramaturgicko-režijní koncepci a konečně jak dle ní upravit text pro inscenaci. Napsal Luděk Richter, 60 stran, 48 fotografií, 68 kreseb, 59 Kč.

POHÁDKA... ...A DIVADLO - Pohádka je nejoblíbenější žánr předškolních a raně školních dětí, setkávají se s ní rodiče i učitelé, je častou látkou divadelní práce dětských souborů i souborů dospělých, hrajících pro děti. Je tedy dobře něco o ní vědět. Publikace začíná tím, z čeho pohádka vznikla ve folklorním prostředí a co určilo její podobu, obsah i formu. Velkou pozornost věnuje tomu, jaká pohádka je. Co je její podstatou. Jaké má vlastnosti. Co je jejím obsahem a jaký má smysl. Co člověku dává a v čem je blízká dnešnímu dítěti. To vše směřuje k otázce, jaké jsou zákonitosti, podmínky, překážky a nebezpečí její proměny z vyprávění na četbu, rozhlasovou či televizní hru, film nebo divadlo. Práce se zabývá lidovou pohádkou, především českou, a i když mnohé z toho platí i o všech ostatních druzích či žánrech pohádek, zaměřuje se především na pohádku kouzelnou neboli fantastickou. **CO JE CO V POHÁDCE** (Pohádkové reálie) - Abecedně řazený „slovníček“ přibližuje významy nejčastějších pohádkových reálií: postav skutečných i fantastických, lidí, zvířat, předmětů, prostředí, činností, stavů a dalších motivů. Díky tomu je možné pochopit často úplně nové stránky pohádek do nečekané hloubky. **OD POHÁDKY... ...K POHÁDCE** (Od literatury k divadlu) - Praktické pokračování publikací Pohádka... ...a divadlo a Co je co v pohádce (Pohádkové reálie) ukazuje cestu od literární předlohy k divadelnímu scénáři na jedné konkrétní pohádce - Erbenových Třech zlatých vlasech děda Vševěda. Začíná ukázkami devíti různých variant této pohádky, následuje pohádka K. J. Erbena, jeho pohled na ni a pak už podrobný rozbor vlastností této předlohy, tvorba dramaturgicko-režijní koncepce a hledání prostředků a konečně podrobná cesta od předlohy ke scénáři. Přístupně jsou zde vysvětleny všechny pro inscenátora důležité informace týkající se děje, času, místa, postav, tématu, důležitých motivů, kompozice, syžetu, žánru, stylu a jazyka, vhodného druhu divadla, řešení technických klíčových bodů a dalších významných motivů. Napsal Luděk Richter, 248 stran, 95 Kč. Všechny tři publikace o pohádce napsal Luděk Richter, 248 stran, komplet 150 Kč.

Knihy vydané zčásti za přispění Ministerstva kultury ČR lze získat na adrese: DOBRÉ DIVADLO DĚTEM - Společenství pro pěstování divadla pro děti a mládež, Chopinova 2, 120 00 Praha 2: 222 726 335, e-mail: osDDD@seznam.cz

DVĚ MIDIRECENZE

OPAL Opava: Tři zlaté vlasy děda Vševěda (autor K. J. Erben, L. Richter, V. Jiříčková, režie M. Halámková)

Klasickou Erbenovu pohádku hraje soubor v úpravě úpravy zhruba sedmdesáticentimetrovými marionetami na drátě s odkrytým, leč odstíněným vedením zpoza metrových pomalovaných panelů (les, chalupa, její interiér, královská síň...), v kombinaci s batikovanými pruhy látek (řeka, moře, Vševědův palác) a s herecky provedenými postavami tří sudiček (tedy i Vševědovy matky).

Vůči pohádce jsou pokorní (nikoli však pasivní), ukáznění, zklidnění a soustředění, a najednou je vidět, že s loutkami opravdu umějí - hrají s nimi velmi přesně to, co je třeba a dokáží i přesně odlišovat, kdo je v dané chvíli v prvním plánu a kdo situaci jen doplňuje, citlivě se smyslem pro tu kterou situaci a její náladu. A byť Plaváčka hraje dívka - což je u tematiky založené na heterosexuálnosti vždycky problém - hraje ho výborně. Celá inscenace je herecky přiměřená a uměřená a zároveň tvárná a emotivně působivá. Je dramatická a má magické kouzlo, díky němuž i dětští diváci tichnou a ani nemukají v očekávání věcí příštích.

Inscenaci jsem viděl při premiéře, a i proto se v ní samozřejmě najdou také rezervy. Po předělání volají ony stylově velmi různorodé a málokdy funkční panely, jasnějšího vymezení a většího soustředění si žádá práce s prostorem, který nemusí nutně obsáhnout celé jeviště, a v souvislosti s tím i zatím absentující práce se světlem. Za domyšlení stojí i klíčové okamžiky příběhu, jako je spatření sudiček králem, plavba Plaváčka v košíku či loutka Vševěda a trhání jeho vlasů, a zejména ty momenty, v kterých se udá nějaké kouzlo - proměna Vševěda-stařečka v děťátko, výtrysk živé vody a znovuobjevení mladících jablek. Větší naléhavost by měly dostat i tři úkoly, jež Plaváček cestou slíbí splnit, a zpřesnit by se měl temporytmus a vazba některých scén, zejména trojího konce.

Být je tu tedy ještě leccos, co je žádoucí dotáhnout, doplnit a zlepšit, jde o inscenaci v nejlepším slova smyslu kultivovanou a přítom živou a působivou. (LR)

ŠTĚKÁČEK Opava: Otesánek (autor K. J. Erben, režie D. Kollmann)

Inscenaci, kterou uvedl režisér ve stejné koncepci i výpravě již na celostátní Dětské scéně roku 2006 se souborem Štěk, hrají tentokrát o něco starší děti souboru Štěkáček. Většina postav je hrána herecky, svéráznou loutkou je tu jen titulní postava tvořená postupně třemi velikostmi molitanové figuriny, vedené v druhém a třetím případě herci zevnitř.

Toto řešení jednoho z klíčových technických problémů Otesánka je zdařile dotaženo tím, že obří Otesánek je vskutku schopen před zraky diváků polykat jednu postavu za druhou, ale poněkud oslabeno jednak tím, že prvou obět (maminku) odejde pojídat za scénu, a pak i tím, že k jeho velikostní proměně dojde jen dvakrát a přes enormní přísun další potravy pak až do konce nepoporoste ani o píd. Žádoucí by též byla jeho větší akčnost, neboť v tuto chvíli na scéně víceméně jen přešlapuje a čeká, až mu jeho oběti vstoupí do pusy.

Loutkovost inscenace tedy není přílišná a příliš jasné není ani její tematické vyznění (rodiče netouží po děťátku natolik viditelně, aby si vyráběli homunkula, jenž je pak pozře, a možné téma nalezení společné řeči mezi dvěma hlavními protagonisty rámce nemá oporu v paralele samotné pohádky). Co činí inscenaci zajímavou, je lehký nadhled, autenticita a pohotovost mladých herců jak v rolích postav pohádkového příběhu, tak u chlapce a děvčete, kteří se jako „režiséři“ a „komentátoři“ vzájemně špičku-

jí, přou o jednotlivá řešení a popohánějí děj inscenace vpřed. Udrží-li tuto autenticitu v příslušné míře vkusu a neuhnou do laciné podbízivosti, může být inscenace v tomto směru inspirativní. Závěru předcházející scéna s tančícími zelnými hlávkami je naproti tomu velkou bublinou, odvádějící pozornost od děje i tématu, nadto balancující na osměřené noze kabaretní podívané. (LR)

A TŘI MAXIRECENZE NA KONEC

EVRYBÁBY A HOSTÉ **Pizeň: Dům Bernardy A.** (autor F. Garcíja Lorca, režie R. Černík)

Hutný dramatický text se silným lyrickým nábojem rozehrává soubor devíti půvabných dívek a žen (v čele s mužským režisérem) v prostoru čtvercového ringu s dvoustupňovým praktikáblem, který je stolem, bojovým ringem i tanečním jevištěm. Výrazná stylizace choreograficky ztvárněných quasitanců se střídá s v podstatě psychorealistickým herectvím. Jde o klasické interpretační divadlo s výrazně autorským přístupem k úpravě textu, ne zcela tradičním prostorovým uspořádáním a se vstupy polotanečních choreografií. Je to inscenace neobyčejně fotogenická, neboť režie ani na chvíli nezapomíná na plasticitu obrazu v prostoru, ani na mizanscénu. Inscenace po tvárové stránce silná, dynamická, propracovaná do posledního detailu. Inscenace po mnoha stránkách sympatická.

Přece však její dopad není tak drtivý, jak vyžaduje předloha. Chybí tu totiž její elektrizující, přímo hmatatelná až živočišná sexuální síla (jejímž vrcholným znakem je stará poblázněná babička), které despotická matka Bernarda čelí silou své vůle. Dcery spíší jakoby jen pokukovaly po možnosti, jak si užít, a ani Bernarda jako protihráč v atmosféře domu až tak přítomna není - což není příliš nadějná půda pro tragédii; nejvyšší pro nehodu, neštěstí... Možná je problém právě v zmíněné snaze o víceméně psychorealistické herectví - neboť při vši účtě - v tomto klíči je herečky nedokázají dostatečně naplnit.

Výkladu, jenž by Bernardu posouval z role despotické věznilky do polohy poněkud tvrdší, leč pochopitelné, bezmála přijatelné matky, která se jen snaží udržet rozpadající se rodinu, brání několik základních dějových faktů, které v inscenaci zůstávají a takovému výkladu se vzpírají: tvrdost (alespoň ve slovech) rozkazu na osm let smutku uzavřít dům před světem jako hrob, Bernardino vášnivě až fanatické volání po zabití cizoložné ženy a především samotný závěr po sebevraždě dcery, kdy s ledovou tvrdostí usiluje jen o jediné - vše utajit, aby dům zůstal navenek bez poskvrny.

A tak nakonec vytane i otázka kardinální: o čem vlastně soubor *Dům Bernardy Alby* hraje - ne obecně, nýbrž tady a teď; v čem je hra pro partu mladých lidí aktuální právě dnes a právě u nás. Když hrála před pětadvaceti lety Bernardu vodňanská Šupina, bylo její metaforické poslání zřetelné: obraz navenek spořádaného a mravného vězení byl zřejmým výrazem toho, jak jsme se v dohasínající totalitě cítili. U *Evrybáb* to přes všechny kvality inscenace nevím. (LR)

STUDIO DIVADLA DAGMAR **Karlovy Vary: Pozdravuj všechny doma** (autor a režie H. Franková, J. Hnilička)

Inscenace silná už tematikou vězňů komunistických lágrů padesátých let je založena na střídání obrazů tíživé každodennosti buzerací, otrocké dřiny a nelidských podmínek, uskutečňovaných působivým kolektivním herectvím (nejvýraznější je tu refrén

ranního nástupu na apel a přesunu na pracoviště v těsném balíku lidských těl, v něm má být zašlapána každá individualita) - a proti tomu individuálních zintimnělých projevů jednotlivých vězňů: úryvků z dopisů blízkým i od blízkých či jednou větou vyjevných snů o normálním životě. Funkci vývojových spojnic pak tvoří drobné linie vývoje postav či jejich vztahů: obměny nástupů, z nichž vyniká okamžik, kdy se všichni prozáří úsměvem poté, co se dozvěděli, že jeden z nich se právě doma v zastoupení oženuil nebo zlomkovitý příběh cholerického a poněkud sobeckého vězně, který se svým útekem vypracuje v symbol vzoru a nakonec se setká se solidaritou, s níž se všichni mlčky vysvléknou do půl těla, když je jejich zbitý kamarád polonahý pohozen na mraz.

Ani v rovině vztahů postav nedominují na prvním místě nějaké výrazné individuální herecké výkony, nýbrž spíše silné sdělení kolektivního herectví, z něhož se individualita vyděluje díky věkové i typové různosti jednotlivých herců, za níž tušíme různost lidského zázemí, zkušeností, přístupů, konstitucí a typů, sjednocených společným tématem.

Scénářistka a režisérka Hana Franková (tentokrát ve spolupráci se svým synem Janem Hnilíčkou) touto inscenací pokračuje v linii angažovaného divadla, neokázalých, ale působivých obrazů nedávné, dodnes aktuální minulosti, jejichž příkladem byla židovská tematika v *Kdyby bylo nebe*. Sympatické je, že přitom nejde o žádné agitky či „pouhé“ dokumentární popisy, nýbrž vždy především o postižení individuální a někdy až intimní sféry jednotlivce.

Z tohoto hlediska je škoda, že některé z takových motivů se objeví a mizí, aniž by byly završeny, nebo alespoň rozvinuty a zůstávají jen střípky zahlédnutými při cestě. To se pak podílí i na režisérčině častém problému ne zcela uspokojivého závěru. Ono sjednocení se v křesťanské písni totiž nevyplývá z předchozího „děje“ jako jeho přirozené vyústění, ale spíše jako jeho formální, trochu přilepené ukončení.

Zajímavou otázkou pak pro mne je, kdy, jak a proč se jevištní činnost stává divadelním znakem, vypovídajícím výhradně o divadelní situaci divadelních postav. Zatímco nástupy a odchody za prací takovým jednoznačným znakem jsou, práce zobrazovaná manipulací s praktikáblý zůstává pro mne převážně (poněkud těžkopádnou) prací herců s praktikáblý - nikoli obrazem těžké práce postav vězňů; podobně, jako když míváme někdy při herecké akci strach o herce samotného a nikoli o postavu, již hraje. (LR)

TRAMTÁRIE Olomouc: Pohádky o mašinkách (autor a režie Vladislav Kracík)

Inszenace se svým titulem hlásí k známé a stále populární knížce Pavla Naumana. Je ovšem otázka, nakolik si tím soubor pomohl, neboť krom samotného názvu, čerokněžníka Zababy a pana Blahoše s ní nemá nic společného, což znalého diváka poněkud mate a zavádí, protože očekává, že pod příslušnými jmény najde to, co zná. Zůstávají jen ty mašinky.

V jedné molitanové s dvěma vagónky přijedou tři herci, lokomotiva se však porouchá, a tak bývalý železničář dědeček Blahoš pro zkrácení času začne vnoučkovi Karlíkovi vyprávět čtyři zbrusu nové pohádky, napsané režisérem Vladislavem Kracíkem: o mašině mlsné, nafoukané, ustrašené a o té, co pomohla spadlé hvězdě zpátky do Velkého vozu.

Rámeček, připomínaný i v mezihrách mezi pohádkami, je poněkud zbytný, nic nového nepřidává a po druhém opakování začíná být při chybějící gradaci či vývoji i poněkud mechanický. Pohádky samy jsou však milé, mají jednoduchý, ale nosný, dětem i způsobu uchopení přiměřený děj a jsou divadelně vtípně udělané: animovaná molitanová mašinka umožňuje nejenom otevírání pusu-kotle a polykání všech možných dobrot, ale i ztlousnutí, jehož vinou pak neprojde ani tunelem, jak sami můžeme

vidět, nebo její destrukci po havárii. Čtvrtá pohádka o létající mašince se sice odehrává v Karlíkově snu - ale proč se mu zdá, že létá právě svou podstatou poněkud těžkopádná lokomotiva, mi zůstalo záhadou, stejně jako to, proč rovnou z nebe spadne Karlík do Zababova, kam vzápětí přijde ze záchoda i jeho děda.

Scénografie je pěkná a funkční, stejně jako naddimenzované detaily kostýmů a rekvizit: molitanové dědovy vousy a fajfka či strojvůdcův knír. Unikl mi smysl velikého tulipánu uprostřed scény a to, proč nechá soubor pod nehybnými 15 cm nad zemí trčícími molitanovými kolečky vidět ona lesknoucí se průmyslová kola pro manipulační vozíky, a také k čemu je dobré ono mnohoslibné blikání lucerny spojené s tajemnými výkřiky o Zababovi. Nevysvětluje to ani závěr, v němž se dozvídáme, že mašinka nebyla rozbitá, ale začarovaná Zababou, který se zbaví svého zlokněžnictví tím, že se začne usmívat (ve skutečnosti smát), což se stane, když nás má někdo rád. To může být i pravda, ale nijak to nesouvisí s žádnou z předchozích pohádek a rovněž není vidno, že by takový cit někdo vůči Zababovy projevil; téma celku v tomto falešné konci tedy rozhodně skryto není. Zdá se, že se spojením, závěry jednotlivých zápletek a závěrečným vyústěním pořadu má zatím soubor největší problém.

Nejsem si jist, nakolik je šťastné typicky klučičí pohádky, založené na typicky klučičím zájmu o všechna ta kolečka, písky a tajemné kolejnice, z nichž se po ještě tajemnějších výhybkách dá dojet až do světa pohádek, hrát ve složení dvou dívek (jediný hoch většinu času neviděn animuje mašinku). Zda lze tomuto složení přičíst i zjevnou hloupost, že (parní) mašinka byla tak pyšná, že pro svůj motor (!) vyžadovala jen benzin super (!), nechávám stranou, ale rozhodně je to zbytečně zavádějící i (nebo právě?) pro malé děti.

Předností inscenace je však její nápaditost, která se projevuje zejména v scénograficko-akční složce, a nepodbízivé, ale tvárné herectví, jakož i nepředstíraný vztah k dětem a nemanipulativní komunikace s nimi. Inscenace zatím nedosahuje sevřenosti a dynamiky předchozího O pračlovíčkovi, ale už teď patří k tomu lepšímu, co lze v divadle (zejména hereckém) pro děti vidět. (LR)

AUTOŘI PŘÍSPĚVKŮ:

IK - Ivan KLÍMA, spisovatel, Praha

JF - Jitka FOJTÍKOVÁ, učitelka ZŠ, Praha

PN - Pavel NĚMEČEK, ředitel a lektor Sdružení D, Olomouc

LR - Luděk RICHTER, režisér, divadelní teoretik, absolvent FF UK a DAMU, Praha

DW - Daniela WEISSOVÁ, loutkářka, Čmukaři Turnov